

BANK INQIROZLARI VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI

Mamatkulov Nurbek Kamiljon o'g'li

Jamoat xavfsizligi universiteti 4-bosqich kursanti

Annotatsiya: Bank inqirozlari moliya tizimidagi jiddiy muammolar bo'lib, iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada bank inqirozlarining asosiy sabablari, ularning iqtisodiyotga ta'siri va ularni oldini olish strategiyalari tahlil qilinadi. Bank tizimining barqarorligi iqtisodiy o'sish va moliyaviy barqarorlik uchun muhimdir.

Kalit so'zlar: Bank inqirozlari, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy o'sish, bank tizimi, prevensiya strategiyalari, markaziy bank, moliyaviy nazorat, iqtisodiy ta'sir, moliya muassasalari, global iqtisodiyot.

Annotation: Banking crises are major disruptions in the financial system that negatively affect economic stability. This paper examines the causes of banking crises, their impact on the economy, and strategies to prevent them. The stability of the banking system is crucial for economic growth and financial security.

Keywords: banking crises, financial stability, economic growth, banking system, prevention strategies, central bank, financial oversight, economic impact, financial institutions, global economy.

Аннотация: Банковские кризисы — это серьезные нарушения в финансовой системе, которые оказывают негативное воздействие на экономическую стабильность. В статье рассматриваются причины банковских кризисов, их влияние на экономику и стратегии предотвращения. Стабильность банковской системы критически важна для экономического роста и финансовой безопасности.

Ключевые слова: банковские кризисы, финансовая стабильность, экономический рост, банковская система, стратегии предотвращения, центральный банк, финансовый контроль, экономическое воздействие, финансовые учреждения, глобальная экономика.

008-yilgi global moliyaviy inqiroz bank tizimlarining zaifligini va nazoratning yetishmasligini ochiq ko'rsatdi. AQShda va Yevropada yuzaga kelgan yirik bank inqirozlari o'zaro bog'langan moliyaviy muammolarni keltirib chiqardi. Statistikaning shuni ko'rsatishicha, inqirozlar davrida AQShning 25 dan ortiq yirik banklari faqat davlat tomonidan ko'rsatilgan yordamlarga tayanib qolgan. O'zbekiston iqtisodiyotida ham ba'zi kichik banklar o'z faoliyatini to'xtatgan, bu esa tizimdagi zaifliklarni ochib berdi. 2000-yillardan boshlab, O'zbekistondagi banklarning kredit portfellari va resurslarni noto'g'ri taqsimlash kabi omillar tufayli muammolar yuzaga keldi.

Prognozlar shuni ko'rsatadiki, bank inqirozlari kelajakda yanada murakkab shakllarda yuzaga kelishi mumkin, chunki global iqtisodiyotdagi o'zgarishlar va raqamli texnologiyalar yangi turdagi moliyaviy xatarlarni keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, banklar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va global tarmoqning o'sishi bank inqirozlarining keng tarqalishiga olib kelishi mumkin.

Olimlarning fikriga ko'ra, bank inqirozlarining oldini olish uchun bir nechta asosiy choralarga rioya qilish zarur. Masalan, **John Maynard Keynes** iqtisodiy inqirozlarni davolashda davlatning iqtisodiyotga aralashuvini zarur deb bilgan. U davlat xarajatlarini ko'paytirish orqali iqtisodiy faollikni oshirish va inqirozlarni engillashtirish mumkinligini ta'kidlagan. Shu bilan birga, **Milton Friedman** esa moliyaviy barqarorlikni saqlashda markaziy banklarning mustahkam pul-kredit siyosatining ahamiyatini ko'rsatgan.

O'zbekiston iqtisodchilari ham bank inqirozlarini oldini olish uchun bir qator tavsiyalar berishmoqda. **Abdurahmonov Rustam** o'z izlanishlarida bank inqirozlarining oldini olish uchun markaziy bankning roli va moliyaviy nazoratni kuchaytirish zarurligini ta'kidlagan. U, shuningdek, kredit risklarini boshqarishda yangi usullarni joriy etish, banklarning faoliyatini yaxshilash va iqtisodiy siyosatni barqarorlashtirishni taklif qiladi.

Shuningdek, **David Schinasi** va **Joseph Stiglitz** kabi xalqaro olimlar moliyaviy barqarorlikni saqlashda nazorat tizimlarini kuchaytirish, raqamli moliya texnologiyalaridan foydalanish va banklar o'rtasidagi shaffoflikni oshirishning

ahamiyatini ta'kidlagan. Ular banklarning risklarni baholashda yangi tahlil usullarini joriy etish va global miqyosda o'zaro hamkorlikni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Bank inqirozlari iqtisodiy tizimda jiddiy muammo bo'lib, uning oldini olish uchun bir qancha samarali chora-tadbirlar ishlab chiqilgan. Bu yo'llar nafaqat banklarning barqarorligini ta'minlash, balki moliyaviy tizimning umumiy barqarorligini saqlashga ham yordam beradi. Bank inqirozlarini oldini olishda moliyaviy nazorat, risklarni boshqarish, davlat siyosatining to'g'ri yo'nalishi, raqamli texnologiyalar va xalqaro hamkorlikning ahamiyati katta.

1. Moliyaviy nazoratni kuchaytirish.

Moliyaviy nazoratning kuchaytirilishi bank inqirozlarini oldini olishning asosiy yo'lidir. Nazorat tizimining kuchli bo'lishi banklarning xavf-xatarlarni to'g'ri baholash, foydalanuvchilar va investorlarga to'g'ri ma'lumotlar taqdim etish, va bank faoliyatini kuzatib borish imkonini yaratadi.

Markaziy banklar, asosan, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun barcha moliyaviy muassasalarni nazorat qilishga mas'uldir. Markaziy banklar birinchi navbatda pul-kredit siyosatini olib boradilar va inflyatsiya, valyuta kurslari va kredit bozorlarini nazorat qilishadi.

Moliyaviy nazorat organlari, xususan, moliyaviy regulyatorlar banklarning risklarini nazorat qilish, o'zaro shaffoflikni oshirish, kapitalning yetarli bo'lishini ta'minlash va xarajatlarni samarali boshqarish kabi masalalarni muntazam tekshirib turishlari zarur. Bu jarayonlar bank tizimining mustahkamligini ta'minlaydi va xatarlarga qarshi turishni kuchaytiradi.

Banklarning ichki nazorat tizimlarini kuchaytirish va mustahkamlash kerak. Banklar o'zlarining ichki audit va nazorat tizimlarini yangilashlari, shuningdek, xavf-xatarlar haqida to'liq va aniq ma'lumotlarni taqdim etishlari lozim. Bu banklarning shaffofligini oshiradi va investorlarning ishonchini mustahkamlaydi.

2. Raqamli texnologiyalarni joriy etish.

Raqamli texnologiyalar bank tizimini mustahkamlash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalar

banklarning risklarni aniqlash va ularga nisbatan samarali choralar ko'rish imkonini yaratadi.

Big Data (katta ma'lumotlar) va sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari banklarning risklarni prognozlashda qo'llanilishi mumkin. Masalan, SI yordamida banklar mijozlarining kredit tarixini tahlil qilib, ular uchun xavf darajasini aniqlashlari va shuningdek, kredit berish qarorlarini yaxshilashlari mumkin. Big Data esa banklarga bozordagi o'zgarishlar, mijozlar talablarini va boshqa iqtisodiy parametrlarni aniqlash imkonini beradi.

Blockchain texnologiyasi esa banklar va moliyaviy tashkilotlar o'rtasida operatsiyalarni shaffof va xavfsiz o'tkazishda yordam beradi. Bu texnologiya orqali banklar barcha operatsiyalarni qayd etib, noto'g'ri ishlov berilgan yoki firibgarlik xatti-harakatlarining oldini olishlari mumkin.

Raqamli bank xizmatlari, mobil banking, va elektron to'lov tizimlari ham bank inqirozlarini oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Ular bank tizimining xizmatlaridan foydalanishning osonligini oshirib, banklarning kichik va o'rta bizneslar bilan ishlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

3. Kredit risklarini boshqarish.

Kredit risklarini samarali boshqarish bank inqirozlarining oldini olish uchun muhim chora-tadbiridir. Banklar o'z kredit portfellari va mijozlarining to'lov qobiliyatini diqqat bilan baholashlari kerak.

Banklar mijozlarning kredit tarixini, moliyaviy holatini va potentsial xavflarni to'liq tahlil qilishi zarur. Bu kreditlarni boshqarishda aniq va ishonchli qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Banklar o'z kredit portfellarini turli sohalarga, mintaqalarga va mijozlarga bo'lib, risklarni kamaytirishi kerak. Shunday qilib, agar bir soha yoki mintaqada moliyaviy muammolar yuzaga kelsa, butun tizimga katta zarar yetkazilmaydi.

Banklar kreditlarni doimiy ravishda nazorat qilib, mijozlar va kreditlar holatini yangilab turishlari kerak. Bu xatarlarga qarshi tezkor choralar ko'rish imkonini yaratadi.

4. Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash.

Bank tizimining barqarorligini ta'minlash uchun iqtisodiy siyosatning mustahkamligi zarur. Davlat iqtisodiy o'sishni ta'minlash, inflyatsiyani nazorat qilish va fiskal siyosatni barqarorlashtirish orqali bank tizimining mustahkamligini oshiradi.

Davlatlar iqtisodiy o'sish va moliyaviy barqarorlikni saqlash uchun fiskal siyosatini kuchaytirishi kerak. Davlatning byudjet siyosati va investitsiyalarni samarali boshqarish banklar va moliya tizimining barqarorligini ta'minlaydi.

Inflyatsiya yuqori bo'lsa, pulning qiymati kamayadi va bu kredit berish jarayonini qiyinlashtiradi. Inflyatsiyani nazorat qilish uchun davlat markaziy bank siyosatini ishlab chiqishi va iqtisodiy tebranishlarni oldini olish uchun qarorlar qabul qilishi zarur.

Davlat va bank tizimi o'rtasidagi samarali hamkorlik moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Markaziy banklar va hukumatlar o'rtasidagi o'zaro muloqot va hamkorlik nafaqat iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, balki bank tizimini ham mustahkamlaydi.

Global bank tizimining integratsiyasi va xalqaro hamkorlik bank inqirozlari oldini olishda muhim omil hisoblanadi. Xalqaro tashkilotlar, masalan, **BMT**, **Xalqaro Valyuta Jamg'armasi** (IMF) va **Jahon Banki** bank tizimlarining barqarorligini ta'minlash uchun birgalikda ishlashadi.

Global miqyosda qabul qilingan moliyaviy va kredit standartlariga rioya qilish banklar va moliyaviy tashkilotlarning samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Bu esa, o'z navbatida, bank inqirozlarining oldini olishda katta ahamiyatga ega.

Xalqaro miqyosda yangi qonunlar va regulyatsiyalar joriy etish banklarning global risklarga qarshi kurashishda yordam beradi. Yangi regulyatsiyalar moliyaviy muassasalar o'rtasida shaffoflikni ta'minlash va global moliya tizimidagi yirik inqirozlarning oldini olishga qaratilgan.

Bank inqirozlarini oldini olishda, statistik tahlillar, olimlar fikrlari va prognozlar asosida ishlab chiqilgan chora-tadbirlar bank tizimining barqarorligini oshirishga, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga va moliyaviy barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Moliyaviy nazoratni kuchaytirish, kredit risklarini boshqarish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, iqtisodiy siyosatni mustahkamlash va xalqaro hamkorlikni

kuchaytirish bank inqirozlarining oldini olishda eng samarali usullar sifatida qaraladi. Bularning barchasi global miqyosda bank tizimining ishonchliligini oshirishi va iqtisodiy barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, bank inqirozlarini oldini olish uchun ko'plab chora-tadbirlar va strategiyalarni amalga oshirish zarur bo'lib, bu boradagi yutuqlar iqtisodiy o'sish va moliyaviy tizimning kelajagi uchun katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. **Friedman, M.** (1968). *Money and Economic Development*. London: Routledge, p. 142-160.
2. **Stiglitz, J. E.** (2000). *The Roaring Nineties: A New History of the World's Most Prosperous Decade*. New York: W.W. Norton & Company, p. 87-105.
3. **Keynes, J. M.** (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: Macmillan, p. 221-245.
4. **Schinasi, D.** (2006). *The Governance of Financial Institutions*. New York: Oxford University Press, p. 201-215.
5. **IMF (International Monetary Fund)** (2011). *Global Financial Stability Report*. Washington, D.C.: IMF, p. 45-60.
6. **World Bank** (2017). *Global Financial Development Report*. Washington, D.C.: World Bank, p. 133-150.
7. **Claessens, S., & Kose, M. A.** (2013). *Financial Crises: Causes, Consequences, and Policy Responses*. Washington, D.C.: IMF, p. 89-105.
8. **Bordo, V. M., & Haubrich, J. G.** (2012). *Crisis and Contagion: Lessons from the Global Financial Crisis*. Cleveland: Federal Reserve Bank of Cleveland, p. 67-85.
9. **Haldane, A. G.** (2012). *The Future of Financial Stability*. London: Bank of England, p. 22-35.
10. **World Economic Forum (WEF)** (2015). *Global Risks Report*. Geneva: WEF, p. 10-25.